

Cadeaus zitten er helaas niet in

Gert Peersman (column verschenen in De Standaard op 26 september 2023)

In de aanloop naar de verkiezingen zullen we het keer op keer horen: een werkzaamheidsgraad van 80 procent is de heilige graal voor de begroting. Georges-Louis Bouchez (MR) beweerde ooit dat het de schatkist 40 miljard zou opleveren. Dan kunnen de belastingen verlaagd worden, de pensioenen en de kinderopvang betaald worden, terwijl het begrotingstekort als sneeuw voor de zon zou verdwijnen. Er is zelfs ruimte voor een verkiezingscadeautje hier en daar. Waarom zijn we daar niet eerder op gekomen?

Wacht even. De regeringen-Verhofstadt I en II hebben destijds de belastingen verlaagd en allerlei uitgaven verhoogd, ondanks projecties van stijgende vergrijzingskosten. Het plan was om meer mensen aan het werk te krijgen en zo de rekeningen te betalen. Van hetzelfde laken een pak met de taxshift van de regering-Michel.

Sinds het begin van de eeuw zijn er daadwerkelijk meer dan een miljoen banen bijgekomen. Er was destijds een begrotingsevenwicht. Ondanks dat de sociale uitgaven (in euro) over de jaren minder zijn gestegen dan de toenmalige ramingen en de rente sindsdien is gedaald, kleurt onze begroting vandaag dieprood.

Waar ging het mis? Het probleem was dat de begrotingsprognoses uitgingen van een veel te optimistische productiviteitsgroei, waardoor het bbp en de belastinginkomsten overschat werden. Bovendien bleek een miljoen extra banen niet de magische oplossing te zijn.

Vandaag maken we dezelfde denkfouten. De werkzaamheidsgraad van de bevolking tussen 18 en 66 jaar bedraagt nu 71,4 procent. Zelfs als die stijgt naar 80 procent, zal dat ons begrotingsprobleem niet oplossen. Alle ramingen gaan namelijk al uit van een aanzienlijke stijging van de werkzaamheidsgraad. Politici zoals Bouchez maken daardoor een dubbeltelling van de vermeende begrotingsmarge die zou vrijkomen. Het Planbureau veronderstelt bijvoorbeeld een stijging naar 74,4 procent in 2028 en 77,5 procent op de langere termijn. Desondanks zal het begrotingstekort bij constant beleid in 2028 oplopen tot 5,5 procent van het bbp (37,4 miljard) en zelfs 8 procent op de lange termijn.

Een werkzaamheidsgraad van 80 procent zal het begrotingstekort met enkele miljarden doen dalen in vergelijking met deze vooruitzichten, maar zal het tekort nooit wegwerken. In het beste geval, want bij de ramingen wordt ook altijd aangenomen dat de extra banen gemiddeld productief zullen zijn en gemiddeld belastingen zullen opleveren. In de praktijk zijn dat echter meestal werknemers met een lage productiviteit en een laag inkomen, vaak deeltijdse jobs. Dat resulteert in minder belastinginkomsten voor de begroting dan de ramingen suggereren. Bovendien gaan maatregelen om banen te creëren ook gepaard met kosten die wegen op de begroting, zoals de invoering van dienstencheques tijdens de periode Verhofstadt en de kosten van de taxshift onder de regering-Michel. Dat geldt ook

voor allerlei maatregelen die ons naar een werkzaamheidsgraad van 80 procent zouden moeten leiden.

Kortom, de heilige graal van 80 procent is geen wondermiddel. Het is belangrijk en een noodzakelijke voorwaarde om een verdere ontsporing van de begroting te vermijden, maar het is lang niet voldoende om het begrotingstekort weg te werken, laat staan om geschenken te financieren.

De belangrijkste reden waarom de begroting vandaag dieprood kleurt, ondanks dat er meer dan een miljoen banen zijn bijgekomen, is een tegenvallende productiviteitsgroei. Sinds de eeuwwisseling bedroeg deze gemiddeld slechts 0,6 procent per jaar, en de afgelopen tien jaar zelfs maar 0,4 procent per jaar. Bij projecties voor de toekomstige overheidsfinanciën wordt er verondersteld dat de productiviteitsgroei de komende decennia gemiddeld 1,2 procent zal zijn.

De impact van productiviteitsgroei op de begroting is enorm. Als die gemiddeld bijvoorbeeld 0,3 procentpunt lager zou zijn – wat nog altijd meer dan het dubbele is van het afgelopen decennium – zal het begrotingstekort op de lange termijn met 2,3 procent van het bbp oplopen, bovenop de huidige voorspellingen. Dat zou dramatisch zijn.

Het goede nieuws is dat de hefboom van de productiviteitsgroei op de begroting ook in de andere richting werkt. Bij een hogere productiviteit stijgen de lonen, bedrijfswinsten en consumptie, wat leidt tot meer belastinginkomsten voor de overheid, en dat tegen marginale belastingtarieven. Als we erin slagen om beter te presteren dan de huidige aannames, zou het begrotingstekort wel gevoelig verminderen. Het belang van productiviteit voor economische groei en toekomstige welvaart is liefst 7 à 8 keer zo belangrijk als jobcreatie.

Daarom zouden de verkiezingsdebatten vooral moeten focussen op de vraag hoe we de productiviteitsgroei kunnen aanwakkeren en welke maatregelen politieke partijen zullen nemen om dat te bewerkstelligen. Dat is geen eenvoudige opgave. Het vereist bijvoorbeeld investeringen in innovatie, fundamenteel onderzoek, mobiliteit, klimaat en digitalisering. Ook is een dynamischere arbeidsmarkt en meer ondernemerschap noodzakelijk, samen met hervormingen in het onderwijs, een verbeterd mededingingsbeleid en regulering die binnenlandse concurrentie tussen bedrijven aanmoedigt.

En laten we eerlijk zijn: er zal ook serieus moeten worden bezuinigd en er moeten nieuwe inkomsten worden gevonden. Als er daarentegen geschenken worden beloofd, mag je het geluid gerust uitzetten.